

Cyclus “Liefde als wet”

Kees van der Zwaard
Elise Woertman

22 februari t/m 9 april 2023
Aswoensdag- Paasmorgen

Tijdens Epifanie hebben we ons bezonnen op rechtvaardig leiderschap, in de bijbel gerepresenteerd door de rechtvaardige koning. Naast de koning zijn er nog twee fundamentele Bijbelse gestalten: de profeet en de priester. Van deze twee lijkt de profeet eerder aan te sluiten bij ons voorstellingsvermogen: de tegendraadse dwarsligger, die tegen de gevestigde onrechtvaardige orde in durft te gaan en – in alle kritiek – ook juist degene die de goddelijke droom van recht en vrede bewaart en nieuw leven inblaast. ‘De profeet is een dissident die stem geeft aan de heilige verontwaardiging van God zelf.’ (H. Veldhuis) En juist zo wordt de profeet de weerbarstige representant van de hoop.

De priester lijkt meer vastgeklonken te zijn aan de gevestigde orde, maar dan wel op zo’n manier dat die orde door middel van de uitleg van Gods Woord, rituelen en regels wordt opgetild. De priester wil de bewoners van deze aarde doordringen van Gods aanwezigheid en daarmee van de juiste verhoudingen. Daarmee wijdt de priester zijn bestaan aan de continuïteit. In uitleg en offer bemiddelt hij de voortdurende verbinding tussen hemel en aarde. De priester vertaalt in woord en gebaar wat heilig en rein is.

Al deze drie Bijbelse gestalten zijn gevoelig voor misbruik. Waar een koning gediskwalificeerd kan worden als onrechtvaardig, een profeet als vals, treft de priester het verwijt van schijnheiligheid. Koning, profeet en priester kunnen alle drie hun roeping en/of ambt perverteren en vergooien door machtsmisbruik.

Dat brengt ons bij de cyclus voor de veertigdagentijd: ‘liefde als wet’

Liefde als wet, liefde als gebod, ja, zelfs liefde als opdracht gaat in tegen onze moderne sensatie van liefde als gevoel. Alsof de liefde vrij is en elke vorm van wet, gebod of opdracht een inperking van die vrijheid. Want in alle vrijheid ervaar je de klik, de vonk, de kick, de passie en die moet je wel volgen. Met alle kans dat de klik verstilt, de vonk verwaait, de kick voorbij gaat en de passie dooft. Wat rest is dan liefdesverdriet om wat mooi was en voorbij is. Op deze manier is liefde een emotie, die wakker wordt gekust en – als het tegenzit – verdwijnt. En de enige ‘regel’ die telt is dat je trouw bent aan jezelf. Op zoek naar de volgende ware liefde.

Vanuit deze visie op autonomie is de gedachte je je voor iets of iemand zou opofferen belachelijk. Opofferingsgezindheid is zinloos en in het ergste geval gevaarlijk, omdat het mensen kan dwingen om tegen zichzelf en hun eigen belang in te gaan. Of het offer wordt afgedaan als een vorm van altruïsme, waarvan je uiteindelijk alleen zelf beter van wordt, omdat het je – daar is dat woord weer – een goed gevoel geeft.

Toch staan wij als kerk in een traditie, waarin liefde, gebod en offer in één adem worden genoemd: ‘Mijn gebod is dat jullie elkaar liefhebben, zoals ik jullie heb liefgehad. Er is geen groter liefde dan je leven te geven voor je vrienden.’ (Joh.15,12-13) En we leven in een gemeenschap, waarin we het belangrijk vinden om naar elkaar om te zien en voor elkaar te (mantel)zorgen.

Wat moeten we daar mee? Hoe kunnen liefde, gebod en offer in één zinsverband tot klinken komen en betekenis krijgen? Dat is het thema van deze cyclus. Kortom: Waarom heeft de wet liefde nodig en liefde de wet? Hoe kunnen we de wetsteksten lezen, tot welke liefde roepen zij ons op? En welke leefregels vraagt de liefde van ons? Wat kost ons dat? Welke moeite wordt van ons gevraagd? En waar brengt ons dat? Spannende vragen in een tijd waarin vrijheid en eigenbelang vaak worden verward. Een tijd, waarin veel stemmen door elkaar roepen, de roep om een sterke leider, de stem van het eigen gelijk, de profetische stem, de stem die het geweten sust en – als we goed luisteren – de stem van de priester, die hemel en aarde wil verbinden.

Op weg naar Pasen vragen we ons af waar die stille priesterlijke stem ons bestaan raakt en wat er van doorklinkt in woord en gebaar van Jezus, die zegt zijn leven te geven voor velen, het brood breekt en de wijn deelt. Wat leren de rol van de priester en de weg van Jezus ons over ultiem liefhebben?

22 februari Aswoensdag

Voorganger: Elise Rommens-Woertman

Thema: Het offer

Lezing: Leviticus 6:12-16; psalm 51:12-19

‘In het offer komen we de Ander nabij door een geschenk te geven.’ (J. Sacks) In het offer geven wij iets van onszelf en tonen daarmee onze afhankelijkheid van de Eeuwige. Bij het brandoffer wordt het graan in zijn geheel verbrand. Alles is voor God. Daarmee wordt in dit ritueel totale afhankelijkheid vormgegeven.

Psalm 51 laat zien hoe David, de “ik” van dit lied, tot dit besef van totale afhankelijkheid komt. Hij offert zichzelf, geeft zijn wil helemaal over aan de Ene, geeft zijn ego prijs, omdat hij beseft, dat hij de relatie met zijn Schepper kapot heeft gemaakt door mensenlevens te nemen.

Zo vergaat het ons mensen vaak. Door onze feilbaarheid en/of kwetsbaarheid beseffen we onze afhankelijkheid van de Levende. Wij maken onszelf niet. Stof zijn we. Op Aswoensdag wordt door juist dat besef ‘ritueel omgevormd tot zegen en zo tot liefde. We ontvangen een askruisje en horen: Mens ben je. Stof der aarde. Wees gezegend.’

26 februari

Voorganger: Elise Rommens- Woertman

(met inhoudelijke medewerking van Kees van der Zwaard)

Thema: De priester

Lezing: Leviticus 8:1-12; 8:33-36; Numeri 6:24-27

Door het maken en aanbidden van het gouden kalf wil het volk in de woestijn Gods aanwezigheid ervaarbaar maken. De Eeuwige waardeert die eigenmachtigheid niet, maar gaat wel in op het verlangen, dat uit deze crisis spreekt. Er komt een heiligdom, die de inwoning van de Ene symboliseert en er komen priesters, die de piekervaring van Gods presentie (zoals Mozes op de berg had) omzetten in dagelijkse gewoonten. ‘De priester heeft de taak om het vuur van God, het grote drama van offerende liefde, en het ontzagwekkende van de goddelijke aanwezigheid – levensveranderende ervaringen – te veranderen in dagelijkse rituelen, zodat hetgeen zeldzame, uitzonderlijke gebeurtenissen zijn, maar gewoonten worden die het karakter van het volk omvormen en het leven van de mensen transformeren.’ (J. Sacks)

Na de val van Jeruzalem (70 na Christus) verdwijnt de priesterdienst. Maar de vraag naar het priesterlijke (sacramentele) blijft relevant. Hoe lukt het ons om de heilige orde te bewaken en te bewaren in de chaos die wij mensen steeds weer creëren. Hoe zijn wij 'priesterlijk', zowel persoonlijk als in gemeenschap. En hoe kunnen goede gewoontes ons daarbij helpen?

5 maart m.m.v. Janskoor

Voorganger: Elise Rommens-Woertman

Thema: Grote Verzoendag

Lezing: Leviticus 16:1-22; 'Het lied van de mensenzoon' (Oosterhuis' bewerking van Filippenzen 2:6-11 (VL457)

Prediker zegt heel nuchter: 'Er is geen mens op aarde die nooit zondigt, die alleen maar goed is en altijd rechtvaardig.' (7:20) Daarmee is de mens niet meteen bestempeld als 'geneigd tot alle kwaad', maar heilige boontjes zijn we ook niet. Kortom: er valt geregeld wat goed te maken. Niemand is daarvan uitgezonderd.

Tot aan de val van de Tweede Tempel (70 na Chr.) was Jom Kippoer (Grote Verzoendag) het feest waarop de mensen zich gezuiverd voelden van alle zonden. Vergeving is geen toverformule maar een geschenk van de Eeuwige, waarmee de belofte en het verbond worden vernieuwd. De mens behoudt zijn/haar verantwoordelijkheid om opnieuw te beginnen en rechtvaardig te leven.

Deel van het ritueel is het de woestijn insturen van een door het lot aangewezen bok, die beladen wordt met alle zonden. Een tweede bok is bestemd voor verzoening.

Hoewel dat ritueel niet meer bestaat, is de "zondebok" als fenomeen actueel gebleven. Van antisemitisme en pogroms, via Oekraïeners als 'satanische neonazi's' tot de huidige cancelcultuur, waarmee menig straatje wordt schoongewassen ten koste van één kop van Jut. J. Sacks noemt dit 'de ontarding van een idee'. René Girard betoogt dat het onschuldige slachtoffer een poging is om te ontsnappen aan de dodelijke kringloop van gewelddadige vergelding. Maar zolang daar een tweedeling in "wij" en "zij" aan voorafgaat blijft deze kringloop van wraak bestaan. Daarom pleit Girard (net als Sacks) voor de rechtsstaat als echte oplossing.

Kortom, de zondebok brengt ons in het veld van afschuiven van verantwoordelijkheid, vooroordelen, anderen opofferen aan het eigen gelijk; en in het veld van het recht, waar mensen met gevaar voor eigen leven opstaan tegen onrecht. Mensen als Ety Hillesum en Titus Brandsma.

Waar staan wij? En wat doen wij?

12 maart

Voorganger: Pieter Dronkers

Thema: roeping – Gij hebt overmocht – Niet mijn wil, maar uw wil geschiede

Lezing: Jeremia 1:4-12; 20:7-9

Mozes wordt geroepen en verzucht: 'Ach, Heer, zend toch een ander' (Ex:4:13).

Jona wordt geroepen en denkt 'mij niet gezien' en vlucht. (Jona 1:

Jezus bidt: 'Vader, als u het wilt, neem dan deze beker van mij weg. Maar laat niet wat ik wil, maar wat u wilt gebeuren.'(Luc.22:42)

Na Pasen zegt Jezus tegen Petrus: '...wanneer je oud wordt zal een ander je handen grijpen, je je gordel omdoen en je brengen waar je niet naar toe wilt'(Joh 21:18)

Wij bidden in het Onze Vader: 'Uw wil geschiede', maar weten we wel wat we dan bidden?

J. Sacks mag dan schrijven: 'Het fundamentele offer in het jodendom is het offeren van de wil' – zo eenvoudig is dat blijkbaar niet. Vandaag spiegelen we ons aan de profeet Jeremia, die wordt geroepen en terugdeinst: 'Nee, Heer, mijn God! Ik kan het woord niet voeren. Ik ben te jong.' Later klaagt hij: '...ik ben bezweken, u was te sterk voor mij...'

Wellicht zijn wij geen profeten tegen wil en dank, maar toch dringt de vragen zich op: Hoe krijgt het mysterie van de Eeuwige vat op ons? Willen we dat? Hebben we iets te willen? En waar brengt ons dat?

19 maart m.m.v. Janskoor

Voorganger: Kees van der Zwaard (onder voorbehoud)

Thema: Offer: misdaad of geloofsdaad?

Lezing: Genesis 22

In het Oude Testament kent het brengen van offers verschillende aspecten: het offer als geschenk, dat de band tussen God en mens versterkt; het offer als teken van het verbond, dat de gemeenschap tussen God en mens bekrachtigt; het offer als verzoening, die de relatie tussen God en men wil herstellen.

Bij deze drie aspecten valt drie keer het woord 'God'. Maar voor de betekenis van het offer maakt het groot verschil welk Godsbeeld er achter dat woord 'God' schuilgaat. Dat kan uiteenlopen van een God die niets liever wil dan de mens leeft tot een God die bloed wilt zien. Het verhaal waarin die vraag naar 'welk Godsbeeld?' op scherp wordt gezet is dit verhaal van het bijna-offer van Isaak.

Godsdienst-historisch wordt Genesis 22 beschouwd als de definitieve afwijzing van de praktijk van het brengen van mensenoffers. Maar die rationele verklaring helpt ons niet als we staan voor de afgrond die in die verhaal voor ons ligt. Gaat het in deze peilloze diepte om angst, blinde gehoorzaamheid of om vertrouwen? En wat moeten en/of kunnen wij daar mee?

26 maart

Voorganger: Jasja Nottelman

Thema: Barmhartigheid! Barmhartigheid!

Lezing: Hosea 6,6; Matteüs 9:10-13

Jezus citeert de profeet Hosea: 'Barmhartigheid wil ik, geen offers!' Schaft hij daarmee het offer af? Stelt de profeet bij deze de priester op non-actief? Nee, dat niet. Kijk alleen maar de manier waarop Jezus zijn weg vervolgt en zichzelf 'prijsgeeft'. Maar blijkbaar zit er wel een gevaarlijke kant aan het ritueel van het offer. Rituelen hebben de belangrijke eigenschap om overgangen te markeren en om orde te brengen of te herstellen in tijden van verwarring. Maar daarmee hebben rituelen een conservatieve trek. Ze behouden en behoeden de normale gang van zaken. Ze dragen bij aan 'hoe

het hoort' en geven dat zelfs een verheven tintje. Het risico is dat rituelen op deze manier onrecht versluieren, uitsluiting rechtvaardigen, 'lieve vrede' belangrijker vinden dan de ongemakkelijke confrontatie. Kortom: waar het ritueel hypocriet wordt, moet een profeet opstaan en de priester tot de werkelijke orde roepen.

Hoe gaan wij om met 'lieve vrede'. Passen wij ons aan? Vragen we anderen om zich aan te passen? Wat winnen we daarmee? Wat verliezen we? En wie doen we daarmee (on)recht?

2 april m.m.v. Janskoor-Palmzondag

Voorganger: Jorn den Hertog

Thema: Liefde als wet – wet als liefde

Lezing: Johannes 15,9-17

Op Palmzondag lezen we het liefdesgebod uit het Johannesevangelie.

Jezus spoort ons hartstochtelijk aan tot de liefde,
om zo verbonden te blijven met hem en met elkaar.

Die liefde heeft Jezus van zijn Vader ontvangen,
is ons ingegoten door de Eeuwige zelf.

Wij worden vrienden genoemd.

Dat is revolutionair. Een revolutie die begint en eindigt met liefde.

Vanuit die liefde worden we uitgenodigd om vrucht te dragen
in de wirwar van onze wereld.

Dat deze liefde niet zoetsappig en vrijblijvend maar radicaal is,
is al te voelen in de onderstroom van de woorden.

De grootste liefde die iemand zijn vrienden kan betonen,
is dat hij zijn leven voor hen geeft.

Om leven mogelijk te maken zal Jezus zijn leven geven
in de week die voor ons ligt.

Hij gaat de weg van lijden en dood,
in de leegte en de pijn draagt hij vrucht voor de aarde.

6 april m.m.v. Janskoor-Witte Donderdag 19.30 uur

Voorganger: Kees van der Zwaard (onder voorbehoud)

Thema: Dit is mijn lichaam

Lezing: Lucas 22,7-20

Op de dag van Pesach wordt het paaslam ritueel geslacht als offer in de tempel.

Juist op dat moment stuurt Jezus zijn vrienden die hem het meest nabij zijn, Petrus en Johannes, op pad om het paasmaal voor te bereiden.

Dat paasmaal staat bol van symboliek. In het Lukasevangelie verwijst Jezus expliciet naar het lijden dat hem nog te wachten zal staan: 'Ik zal niet meer eten tot de vervulling ervan in het koninkrijk van God'. Hij laat ons daarin niet met lege handen achter.

Want als hij het brood breekt, de zegen uitspreekt en het brood deelt zegt hij de woorden: Dit is mijn lichaam, het wordt voor jullie gegeven, blijf dit doen om Mij te gedenken'.

Hoe horen wij deze woorden? Hoe ontvangen wij dit brood, dit lichaam? Wat krijgen we eigenlijk?
Laten wij ons daarin omvormen tot zijn koninkrijk?

7 april m.m.v. Janskoor-Goede Vrijdag 19.30 uur

Voorganger: Elise Rommens-Woertman

Thema: Via Crucis

Lezing: Lucas 22,39 – 23,51 (fragmenten)

Op Goede Vrijdag klinkt het 'via crucis' van Franz Liszt.
Jezus' laatste uren zijn doortrokken van pijn en verdriet.
Beladen met het gewicht van het kruishout, struikelend en vallend.
Hangend aan het kruis, eenzaam stervend.
Hij betaalt de prijs van de liefde tot het uiterste toe,
zijn trouw aan wat hem heilig is:
Leven in volheid voor de minsten van de mensen.
Zijn blik vanaf het kruis raakt ons tot in onze verdeelde ziel.

Durven we te kijken?

Durven wij ons zo te laten zien?

Wie zien wij dan?

8 april m.m.v. Janskoor-Paasnachtviering 22.30 uur

Voorganger: Kees van der Zwaard (onder voorbehoud)

Thema: Hij is niet hier – Tussen herinnering en kletspraat

Lezing: Lucas 24,1-11

Bij het ochtendgloren, met de mist nog om hun hoofd, het verdriet in hun lijf gaan de vrouwen naar het graf en zien tot hun verbijstering twee mannen in witte kleding.

Aan hen wordt gevraagd :”Waarom zoekt u de levende bij de doden?

Hij is niet hier, hij is tot leven gewekt”.

De hoop die zij diep in zichzelf begraven hadden,
wordt aangeraakt door die woorden.

De (mannelijke) leerlingen van Jezus weten zich geen raad met dit verwarrende getuigenis. Petrus gaat zelf kijken, en ziet een leeg graf met linnen doeken,
en keert verbaasd naar huis.

Als Jezus niet hier is, opgesloten in zijn graf, waar is hij dan ?

Hoe moeilijk is het om opnieuw te gaan vertrouwen op onvoorwaardelijke liefde?

“Er is gezegd:

Mens kom naar buiten uit je graf,
uit alles wat je zwaar omsluit
en vasthoudt in het donker.

we willen wel

maar durven we naar buiten

met alles wat we diep in ons hebben begraven.”

(psalm uit de compositie: Terwijl wij leven)

9 april m.m.v. Janskoor-1^e Paasdag

Voorganger: Elise Rommens-Woertman

Thema: Sacrament – Hij nam het brood, sprak het zegengebed uit, brak het en gaf het hun.

Lezing: Lucas 24,12-35/49

Op de dag dat de vrouwen bij het lege graf staan, zijn twee andere leerlingen onderweg naar Emmaus. Ook zij dragen de verschrikkingen van de afgelopen dagen in hun hart en hoofd. Vluchten ze daarvoor weg uit Jeruzalem?

Jezus voegt zich in opgestane gedaante bij hen. Zij herkennen hem niet, totdat hij 's avonds aan tafel zit. In de alledaagsheid van het samen eten licht op wie Jezus is. In het oersymbool van het brood breken, schenken wij elkaar het leven, licht heiligheid op in ons.

In de Verrezen klinkt de roep om zo te gaan leven, als vrijmoedig mens.

“Zijn godheid licht op in de onvoorwaardelijkheid van zijn liefde. Doordat de menselijke gestalte van de voorwaardelijke liefde in hem tot de grond toe wordt afgebroken, gaan wij hem zien in zijn ware gedaante, namelijk als de openbaring van de goddelijke liefde...

Hij kijkt ons diepste wezen in ons vrij.” (ecce homo-over Titus Brandsma)